

Over de toekomst valt altijd te twisten

Energie, te belangrijk om alleen aan de deskundigen over te laten. Onder dit heldere motto is het *Tussenrapport* van de Stuurgroep Maatschappelijke Discussie Energiebeleid gepubliceerd. Het bevat een schat aan informatie en kost U zeven gulden en vijftig cent.

Het kost natuurlijk heel wat méér dan drie rijksdaalders om het te lezen. Energiebeleid is geen simpel onderwerp. Ondanks vermijding van jargon zijn de ruim 170 bladzijden moeilijk toegankelijk voor lezers met een bescheiden opleiding, vrees ik. Heel breed kan de discussie dus niet worden. De Brede Maatschappelijke Discussie? Maar die is toch al lang mislukt? We lezen toch af en toe schampere verslagen over wat lieden in lege zaaltjes? Hebben we nog wel belangstelling voor dit unieke experiment in landbrede inspraak? Het advies om tot deze discussie over te gaan dateert van vijf jaar geleden 1). Zij, die thans constateren dat het experiment op zijn minst tegenvalt, moeten bedenken welke argumenten destijds de doorslag gaven. Een snelle bouw van kerncentrales leek toen nuttig. De tegenstanders gebruikten harde acties, die harde tegenacties tot gevolg hadden. Een enigszins zindelijke uitwisseling van argumenten en informatie vond niet plaats. Er bestond geen informatie die vóór- en tegenstanders voldoende objectief vonden om te gebruiken. Het verwerpen van de brede maatschappelijke discussie zou zeker leiden tot escalatie van geweld, zo meenden de beslissers althans. Liever uitstel van de beslissing tot bouw van kerncentrales tot zou blijken dat die nodig en voldoende ongevaarlijk waren.

Inmiddels is het energieverbruik zo snel gedaald dat we alle tijd hebben om van mening te verschillen over kernenergie. Inmiddels is het gehele energiebeleid onderwerp van discussie. Inmiddels hebben economische crisis en ongekende werkloosheid het energiebeleid als het discussieonderwerp bij uitstek verdrongen. Uit deze feiten, onvolledig opgesomd, blijkt dat we de toekomst op middellange termijn al onvoldoende kunnen beoordelen om nut en noodzaak van het al dan niet voeren van een brede maatschappelijke discussie goed te kunnen schatten.

Het mooie van de toekomst is nu precies dat we haar niet kunnen kennen. We kunnen allerlei informatie verzamelen op grond van nu bekende feiten en verwachtingen, scenario's bedenken bij uiteenlopende veronderstellingen, maar de toekomst blijft hardnekkig onbekend. Toch nemen we voortdurend beslissingen met vergaande gevolgen voor de toekomst. Zijn we nu echt niet in staat dat op een beter geïnformeerde wijze te doen? Natuurlijk wel. Lees bij voorbeeld het *Tussenrapport* over het energiebeleid. Indien u uw reeds vaststaande mening over kerncentrales wilt funderen. Het is echter aangetoond dat mensen veel informatie weigeren op te nemen en ook dat zij slecht zijn in waarschijnlijkheidstheorie. Zij schatten risico's niet logisch in. Zo prefereren de meeste mensen een grote kans op een bescheiden winst boven een gehalveerde kans op een dubbele winst. Maar een bijna zekere kans op een beperkt verlies vinden zij beroerder dan de halve kans op een dubbel verlies. Bestaat er een heel kleine kans op een enorm verlies, dan zijn de meesten onder ons in staat dat risico geheel te verdringen.

Beslissen over consequenties in de toekomst vraagt om het afwegen van risico's. Uiteenlopende risico's, waaraan geheel verschillende waarden kunnen worden toegekend. Daarom is het door mij genoemde *Tussenrapport* zo nuttig om toch maar te lezen. Al heel snel blijkt dat het strijdperk van de objectiveerbare feiten, argumenten, redeneringen moet worden verlaten om dat van de waarde-oordelen, van de levensbeschouwing te betreden 2). In onze zogeheten samenleving worden onze oordelen op verschillende wijze beïnvloed. Door opvoeding, opleiding, ervaringen. En niet het minst door de sector van de maatschappij waarin wij werken. Douglas en Wildavsky hebben in een boeiend boek trachten aan te tonen dat onze oordelen ten slotte cultureel bepaald zijn 3). Zij menen dat het voor de beoordeling van toekomstige risico's essentieel is of je in de marktsector werkt, binnen een grote organisatie of binnen een kleine, niet gestructureerde actiegroep. Zij tonen aan dat elk van die drie subculturen eigen vooroordelen onderhoudt die noodzakelijk zijn voor het in stand houden van

die subcultuur. Actiegroepen moeten geloven in de goede mens die, zolang niet gecorrumpeerd door de technologie en macht exploiterende grote organisaties, in staat is goede keuzen te doen. De marktdeelnemer fungeert slechts bij de gratie van de open mogelijkheid toe te treden, waarna blijkt dat de goeden succes boeken. Elke belemmering van succes is slecht. Leden van grote bureaucratieën dienen te geloven in de ongelijkheid van mensen en krijgen stabiliteit en zekerheid aangeboden, alsmede een grote beheersing van hun omgeving. Deze en soortgelijke vooroordelen beheersen in hoge mate de discussie omtrent keuzen voor toekomstige risico's. Mensen zijn niet in staat veel ingewikkelde informatie te verwerken. Zij moeten, om te kunnen kiezen, hun toevlucht wel nemen tot allerlei vereenvoudigingstrucs.

Naast andere bronnen van vooroordelen zijn de reeds genoemde subculturen in onze maatschappij niet te verwaarlozen. Wij worden dagelijks beïnvloed door de organisatie waarin we functioneren. Bovendien: in feite delegeren de meesten van onze deze oordeelsvorming aan bureaucratieën, belangenorganisaties en actiegroepen. Intensief kennis nemen van een rapport als dat over het energiebeleid verkrijgt de lezer met het inzicht dat de uiteindelijke keuzen voor de toekomst niet kunnen berusten op technocratische berekeningen en ingewikkelde computermodellen. De keuzen berusten op oordelen waarin mensen zich als totale individuen uiten. Hun emoties, ervaringen, levensbeschouwing zijn ten slotte doorslaggevend. Over de toekomst valt derhalve altijd te twisten.

Berg

1) Adviezen van de Voorlopige Algemene Energieraad inzake de Brede Maatschappelijke Discussie, uitgebracht aan de minister van Economische Zaken, 7 juni 1978.

2) Tussenrapport, paragraaf 8.5.

3) Douglas en Wildavsky, *Risk and culture*, University of California Press, Berkeley, 1982.